
GEOGRAFICKÝ ČASOPIS

55

2003

1

*Peter Mariot**

TERITORIÁLNE ASPEKTY VOLEBNEJ PODPORY HNUTIA ZA DEMOKRATICKÉ SLOVENSKO

P. Mariot: Territorial aspects of the electoral support to Movement for Democratic Slovakia. Geografický časopis, 55, 2003, 1, 14 figs., 5 tabs., 11 refs.

Movement for Democratic Slovakia (HZDS) entered the Slovak political arena in time between the elections for the Slovak National Council (SNR) held in 1990 and 1992. It achieved the position of the most successful political subject in 1992 and also maintained it in the 1994 and 1998 elections. The paper presents the basic features of support to the HZDS in 1992 and their level in 1998 on the detailed network of communes of the Slovak Republic. It concludes that the dimensions of the region of lowered support to HZDS with its dominant position have been almost entirely preserved. Political, as well as regional stability of the support to HZDS, however, is very unstable because it depends on unpredictable destiny of its charismatic leader.

Key words: elections for the Slovak National Council, territorial aspects, electoral geography of Slovakia

VSTUP HZDS NA SLOVENSKÚ POLITICKÚ SCÉNU

Politologické aspekty vstupu Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS) na slovenskú politickú scénu sú predmetom analýz iných vedných špecializácií. V našom príspevku sa zameriame len na niektoré geograficky zaujímavé črty volebných preferencií HZDS, súvisiace hlavne s ich priestorovou diferenciáciou.

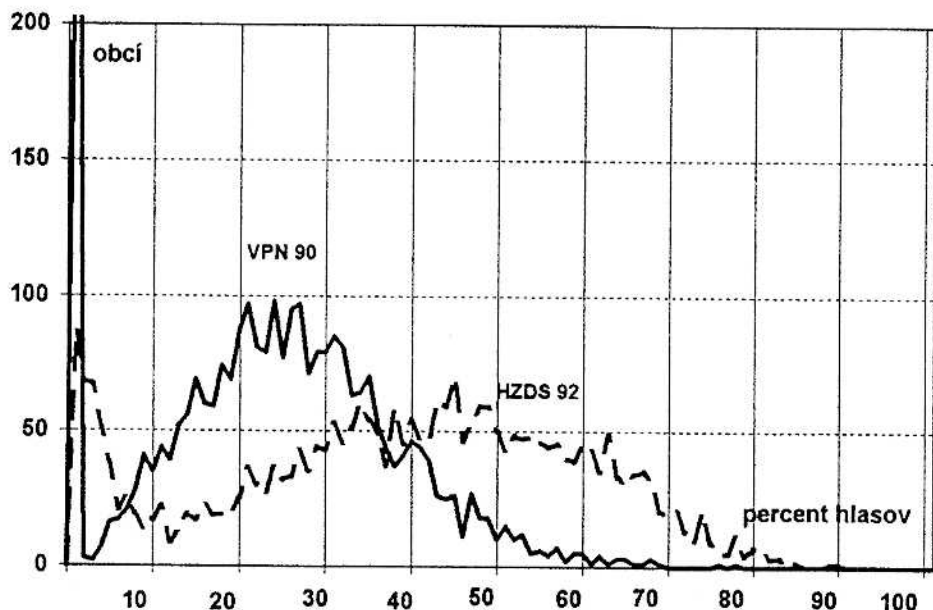
HZDS vstúpilo na slovenskú politickú scénu medzi voľbami do Slovenskej národnej rady (SNR), uskutočnenými v júni 1990 a voľbami do SNR, konanými

* Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava

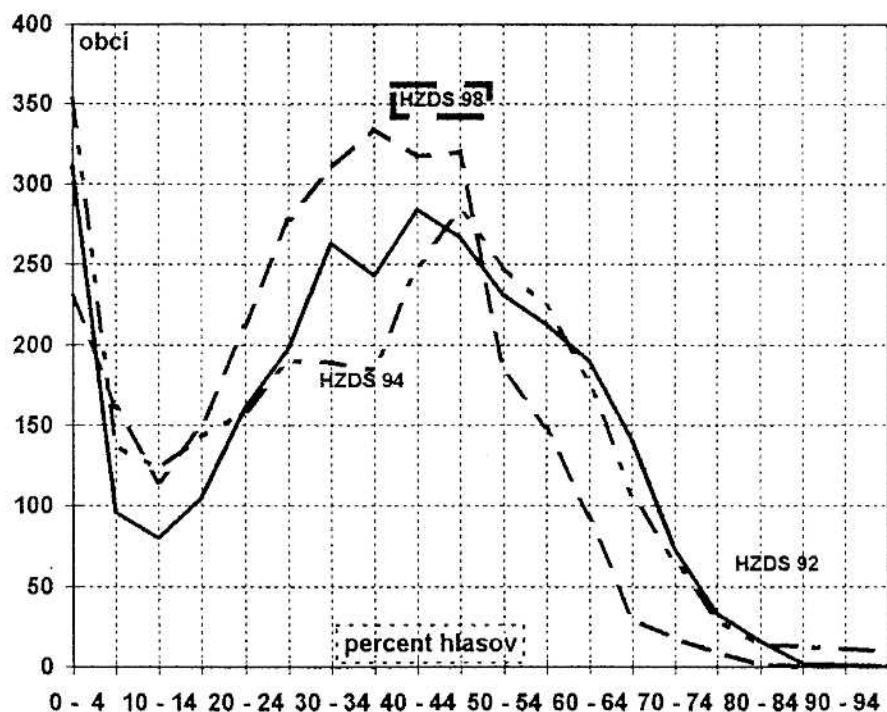
v júni 1992. Jeho vznik súvisí s roztrieštenosťou názorov vtedajších vedúcich predstaviteľov politickej scény, reprezentovaných hnutím Verejnosc' proti násiliu (VPN). Od júna 1990 do mája 1992 sa v súvislosti s tým významne zmenila pôvodná štruktúra poslancckých mandátov, ktoré získalo VPN vo voľbách 1990. Poslanci VPN vytvorili tri samostatné politické subjekty, ktoré si rozdelili 48 mandátov VPN tak, že 23 pripadlo Občianskej demokratickej únii (ODÚ), 20 HZDS a 5 Maďarskej občianskej strane (MOS).

Keďže HZDS vzišlo zo základne VPN, je vhodné všimnúť si na úvod vzťahy medzi intenzitou podpory VPN (1990) a HZDS (1992). Prvou spoločnou črtou oboch subjektov je skutočnosť, že sa stali víťazmi volieb do Slovenskej národnej rady – VPN v júni 1990 s 29,4 % hlasov, HZDS v júni 1992 s 37,3 % hlasov. Ich druhú spoločnú črtu určuje fakt, že oba subjekty získali primát vo výraznej väčšine obcí SR. A do tretice sa tieto subjekty zhodujú v tom, že zreteľne sformovanou oblasťou ich najnižšej podpory je pás územia lemujúci južné hranice republiky.

Hlavnou črtou odlišnosti volebnej podpory VPN roku 1990 a HZDS roku 1992 je intenzita ich podpory na úrovni obcí SR. Na najvšeobecnejšej úrovni ju reprezentuje rozdiel 7,9 % hlasov. Detailnejšie ju vyjadrujú údaje znázornené na obr. 1. Okrem iného z nich vyplýva, že v prípade VPN je najpočetnejšie zastúpená skupina obcí, v ktorých toto hnutie získalo 20-30 % hlasov, kým v prípade HZDS skupina obcí so 40-50 % získanými hlasmi. Prejavuje sa to aj v rozdielnom počte obcí, v ktorých jednotlivé subjekty zaznamenali absolútne víťazstvo, t. j. 50 a viac percent hlasov (VPN 77 obcí, HZDS 920 obcí).

Obr. 1. Porovnanie volebných výsledkov VPN (1990) a HZDS (1992)

Obr. 2. Podiel hlasov pre HZDS vo voľbách 1990-1998

Rozdielne sú aj priestorové črty intenzity podpory oboch hnutí. K základným črtám priestorového obrazu rozmiestnenia voličov VPN patrí ich vyššia koncentrácia v mestách (32-39 %) a nižšia vo vidieckych obciach (20-29 %), ako aj všeobecne vyššia preferencia na východnom a nižšia na západnom a južnom Slovensku. HZDS malo roku 1992 v prvom rade výrazné a rozľahlé jadro podpory v centrálnej a severozápadnej časti SR, ako aj jasnú prevahu vo vidieckych obciach (Mariot 1993). Pri porovnávaní teritoriálnych črt podpory VPN, resp. HZDS možno konštatovať, že HZDS síce vyšlo z VPN, ale z geografického hľadiska zaujalo odlišnú pozíciu.

Pri detailnejšej analýze výsledkov volieb do SNR 1992 (tab. 1) možno konštatovať, že vstup HZDS na slovenskú politickú scénu bol neobyčajne intenzívny. Získalo takmer toľko hlasov ako ďalšie štyri najsilnejšie politické subjekty dohromady. V nasledujúcich voľbách (1994, 1998) sa už takáto výrazná dominancia HZDS neopakovala.

Údaje zaradené do tab. 2 dokumentujú, že HZDS zaujalo primárnu pozíciu takmer na celom území SR. Svojich najvýznamnejších politických súperov, zastúpených po voľbách 1992 v slovenskom parlamente, porazilo v 80 až 98 % z celkového počtu obcí SR. Hoci rozdiely v podiele hlasov odovzdaných HZDS, resp. iným stranám a hnutiam, boli v niektorých obciach pomerne malé, väčšinou sa pohybovali nad hodnotou 10 %.

Tab. 1. Vybrané výsledky volieb do SNR (1992) a Národnej rady SR (1994, 1998)

Strana, zoskupenie	1992		1994		1998	
	hlasov	%	hlasov	%	hlasov	%
HZDS	1 148 625	37,26	1 005 488	34,96	907 100	27,00
MK	228 885	7,42	292 636	10,18	306 623	9,13
SNS	244 527	7,93	155 359	5,40	304 836	9,07
SDL	453 203	14,70	299 496	10,41	493 664	14,69
KDH-SDK	289 987	10,08	884 495	26,33	884 495	26,33
DÚ	-	-	246 444	10,41	v rámci SDK	
ZRS	-	-	211 321	7,34	bez mandátov	
SOP	-	-	-	-	269 364	8,02

Poznámka: DÚ – Demokratická únia Slovenska, ZRS – Združenie robotníkov Slovenska, SOP – Strana občianskeho porozumenia

Tab. 2. Počet obcí podľa prevahy hlasov politických subjektov (1992)

Strana, zoskupenie	HZDS	SDL	KDH	SNS	ESWS
HZDS	x	2284	2584	2803	2383
SDL	572	x	1867	2270	2374
KDH	272	989	x	1761	2423
SNS	53	586	1095	x	2317
ESWS	473	482	433	539	x

Poznámka: HZDS zaznamenalo viac hlasov ako SDL v 2284 obciach SR. SDL zaznamenala viac alebo rovnaký počet hlasov ako HZDS v 572 obciach SR a pod.

ESWS – Együttélés

TERITORIÁLNE DIFERENCIE V INTENZITE PODPORY HZDS V ROKU 1992

Teritoriálnym odlišnostiam v intenzite volebnej podpory HZDS už venovalo pozornosť niekoľko autorov medzi nimi J. Baráth, J. Szöllös, P. Černák (1995), V. Krivý, V. Feglová, D. Balko (1996), P. Mariot (1991, 1993, 1994a, 1994b, 1997, 1998a, 1998b, 1999), J. Szöllös (2000), V. Vlčková (1997) a iní. Ich analýzy, uskutočnené na úrovni okresov, v podstate vystihujú základné črty teritoriálnych odlišností v podpore HZDS na Slovensku. Pohľady realizované na úrovni obcí SR však dovoľujú vyjadriť detailnejšie črty takejto štruktúry, umožňujúce pochopiť jej ďalšie špecifiká. V súvislosti s tým sme všetky obce SR, v ktorých sme sledovali volebné výsledky HZDS pri voľbách do Slovenskej národnej rady (jún 1992), pri voľbách do Národnej rady SR na jeseň 1994 a na jeseň 1998, rozdelili do 7 typov odlišujúcich sa hodnotami podielu hlasov odovzdaných pre HZDS. Ich početné zastúpenie uvádza tabuľka 3.

Tab. 3. Volebná podpora HZDS na úrovni obcí SR v rokoch 1992, 1994 a 1998

Typ obce	% hlasov	1992	1994	1998
A	0 – 9,9	376	405	415
B	10 – 19,9	197	199	272
C	20 – 29,9	376	336	514
D	30 – 39,9	497	426	643
E	40 – 49,9	541	599	629
F	50 – 59,9	452	543	311
G	60 – 69,9	311	306	102
H	70 – 99,9	105	79	23
Spolu obce SR		2 855	2 893	2 909

Najnižšiu intenzitu podpory (typ A) získalo roku 1992 HZDS v 376 obciach (13,3 % z celkového počtu obcí SR), ktoré sa nachádzajú v takmer súvislom pás-e územia lemujúceho južné hranice Slovenska, obývanom prevažne príslušník-mi maďarskej národnosti. Negatívny vzťah obyvateľov maďarskej národnosti k HZDS potvrdzuje aj hodnota koeficientu korelácie medzi HZDS a maďarskou koalíciou MKDH-ESWS (-0,834).

Jadrovou oblasťou najnižšej podpory HZDS v čase jeho vstupu na politickú scénu SR bol región tvorený okresmi Dunajská Streda, Komárno a južnou časťou okresu Nové Zámky (obr. 3). Zo 64 obcí okresu Dunajská Streda získalo HZDS viac ako 10 % hlasov iba v piatich obciach, ležiacich v jeho severozápadnej časti (Bellova Ves, Blahová, Hviezdoslavov, Kvetoslavov, Veľká Paka). V okrese Komárno so 40 obcami prekročilo HZDS túto hranicu iba v ôsmich (Čalovec, Dedina Mládeže, Dulovce, Hurbanovo, Lipové, Mudroňovo, Šrobárová, Virt).

Obr. 3. Obce SR, v ktorých roku 1992 získalo HZDS 0-9,9 % hlasov

Dva ďalšie pomerne súvislé regióny výskytu obcí typu A tvorili južné časti súčasných okresov Rimavská Sobota, Revúca, Rožňava a juhozápadná časť okresu Košice-okolie, resp. južná časť okresov Trebišov a Michalovce. Aj v týchto regiónoch sa len výnimočne vyskytujú obce, v ktorých prekročila volebná podpora HZDS hranicu 10 %.

Na rozdiel od iných politických subjektov, ktoré po voľbách do SNR roku 1992 zaujali kreslá v slovenskom parlamente, získalo HZDS 10-19,9 % hlasov (typ B) v relatívne malom počte obcí SR (7 %). Súvisí to najmä s celkovo vysokou intenzitou jeho podpory, ktorá niekoľkonásobne presiahla intenzitu podpory jeho politických súperov, registrujúcich najvýraznejší podiel obcí príslušných práve k typu B. Obce, ktorých voliči odovzdali HZDS 10-19,9 % hlasov, majú pomerne rozptýlené rozšírenie, takže nikde na území SR netvorí homogénnejší región (obr. 4). Na všeobecnejšej úrovni možno konštatovať, že zo severu lemuje región výskytu obcí typu A, resp. sa sporadicky vyskytujú v okresoch západnej časti východného Slovenska. Úplne jednoznačná je ich absencia na severe západného a stredného Slovenska, kde je intenzita podpory HZDS takmer bez výnimky vyššia. Na území Trenčianskeho, Žilinského a Banskobystrického kraja sa nenachádza ani desať obcí typu A alebo B.

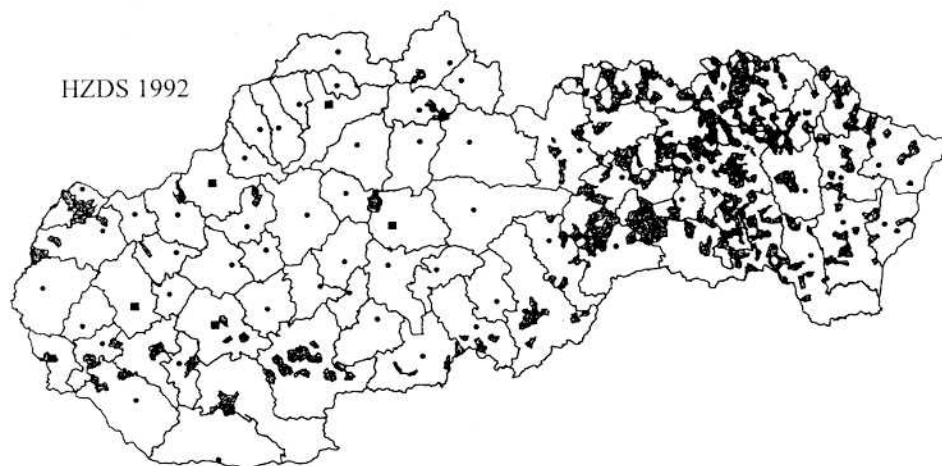

Obr. 4. Obce SR, v ktorých roku 1992 získalo HZDS 10-19,9 % hlasov

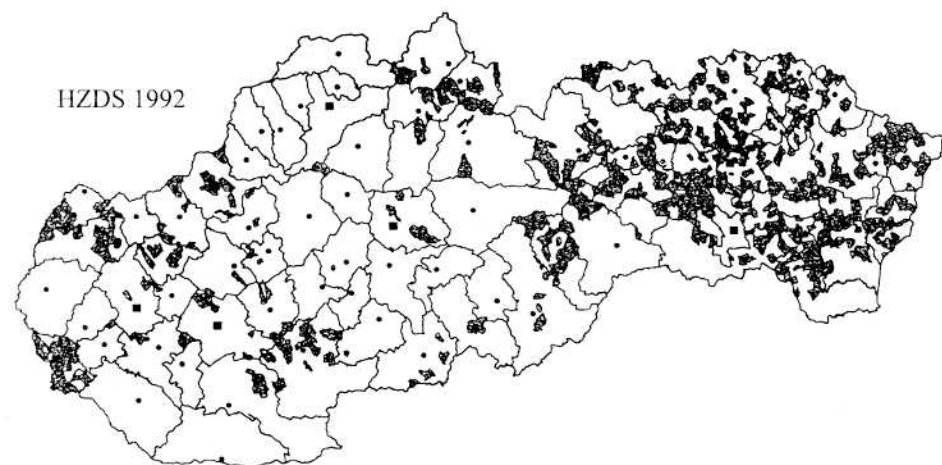
K typu C patrí 13,3 % obcí SR, rozšírených hlavne na východnom Slovensku (obr. 5). Netvorí tu však homogénnejší región, ale sú rozptýlené po území jednotlivých okresov. Sporadickejšie sa obce tohto typu vyskytujú na juhozápadnom Slovensku. Znova takmer úplne absentujú v ťažiskovom regióne podpory HZDS, ktorou je severná časť západného a stredného Slovenska.

Takmer podobné regionálne rozšírenie, iba s hojnejším zastúpením obcí (17,6 %), majú obce typu D. Aj tie sú v prvom rade rozptýlené na území východného Slovenska, kde sa zhlukujú najmä v okolí okresných miest Poprad, Kežmarok, Spišská Nová Ves, Gelnica, Svidník, Stropkov, Vranov nad Topľou,

Humenné, Michalovce, Sobrance, Trebišov (obr. 6). Na zostávajúcej časti územia SR sú zastúpené v menšom množstve a rozptýlené tak, že nevytvárajú výraznejší homogénny región.

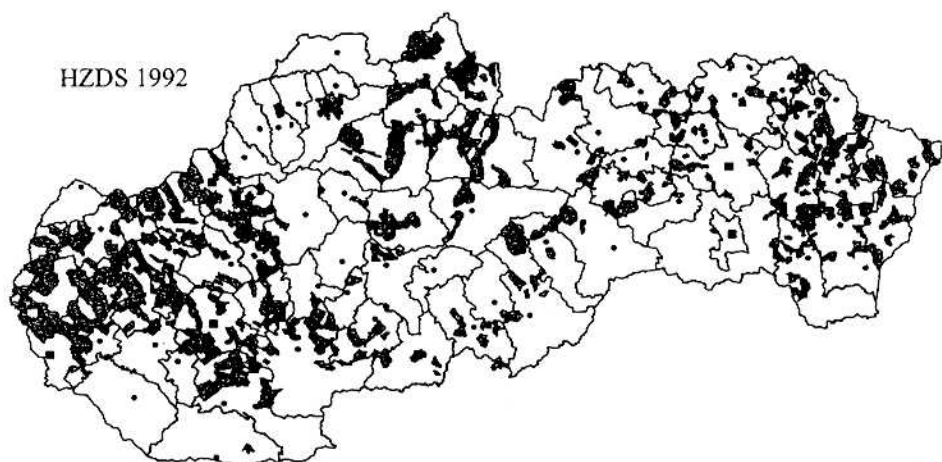

Obr. 5. Obce SR, v ktorých roku 1992 získalo HZDS 20-29,9 % hlasov

Obr. 6. Obce SR, v ktorých roku 1992 získalo HZDS 30-39,9 % hlasov

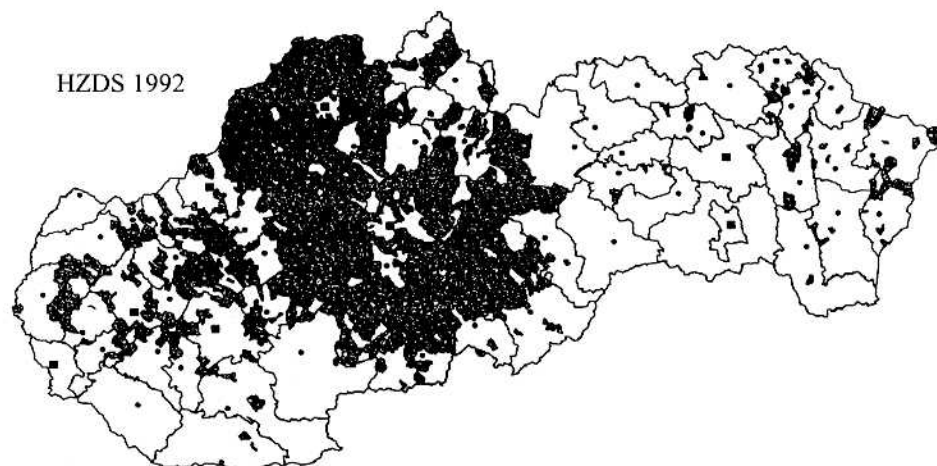
Všeobecnú podporu HZDS vo voľbách 1992 potvrdzuje aj skutočnosť, že aj obce typu E (19,2 %), reprezentujúce podporu v intervale 40-49,9 % získaných hlasov, sú v podstate rozšírené na celom území SR (obr. 7). Výnimku tvorí iba pás územia lemujúceho južné hranice republiky (kde je podpora HZDS podstatne nižšia) a jadrový región podpory HZDS na severozápadnom Slovensku (kde je podpora HZDS ešte vyššia). Zastúpenie obcí tohto typu je hojné najmä na západnom Slovensku (predovšetkým v okolí Trnavy). Na východe prislúcha k tomu typu spolu s typom D viac ako dve tretiny obcí Šariša a Zemplína.

Obr. 7. Obce SR, v ktorých roku 1992 získalo HZDS 40-49,9 % hlasov.

Viac ako 50 % hlasov získalo HZDS pri voľbách 1992 spolu v 837 obciach SR (29,6 %). Z jeho politických súperov sa s takouto vysokou intenzitou podpory môže čiastočne porovnať iba ESWS, ktoré získalo nadpolovičnú väčšinu hlasov v 313 obciach SR (11,1 %). U ďalších dvoch politických subjektov bolo absolútne víťazstvo iba výnimočné (SDĽ 27 obcí, KDH 23 obcí) a SNS nezískala 50 % a viac hlasov v žiadnej obci SR.

Obce s nadpolovičným zastúpením voličov HZDS sa vyskytujú v 57 okresoch SR. Územie SR možno z hľadiska ich výskytu rozdeliť na tri časti (obr. 8). Najviac sú zastúpené v centrálnej oblasti Slovenskej republiky, ku ktorej patria Žilinský a Banskobystrický kraj, spolu s okresmi Považská Bystrica, Puchov, Ilava z Trenčianskeho kraja. Na tomto území je výskyt obcí s nadpolovičnou podporou HZDS taký hojný, že vytvárajú takmer úplne súvislé územie, ktoré tvorí jadrový región podpory HZDS na Slovensku.

Obr. 8. Obce SR, v ktorých roku 1992 získalo HZDS 50-93,1 % hlasov

V časti SR, ležiacej na západ od vyššie vymedzenej centrálnej oblasti, je zastúpenie obcí s nadpolovičnou volebnou podporou HZDS podstatne menej intenzívne. Nevytvára homogénny región a súvislejšie územie s väčšou rozlohou tvorí iba okres Topoľčany a pás obcí, ktoré zvonka lemujú jeho hranice. Vo východnej časti SR sa vyskytovali v roku 1992 obce, v ktorých HZDS získalo viac ako 50 % hlasov iba sporadicky. Tu sa vyskytuje väčšina okresov SR, v ktorých nie sú zastúpené obce s nadpolovičným podielom voličov sympatizujúcich s HZDS (Poprad, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Levoča, Rožňava, Gelnica, Košice-okolie, mestské okresy Košíc), resp. okresy, v ktorých získalo HZDS absolútnu väčšinu iba v jedinej obci (Bardejov, Prešov, Medzilaborce, Trebišov).

Najvyššie hodnoty podpory (nad 70 %) dosiahlo HZDS roku 1992 v 105 obciach, ktoré boli rozptýlené výlučne na území okresov príslušných do vyššie spomínanej centrálnej oblasti Slovenskej republiky. Nikde však nemajú súvislejšie rozšírenie a zaraďujú sa k nim zväčša obce s malým počtom voličov, v ktorých od 500 do maximálne 1510 hlasov získalo HZDS len v 15 obciach. Z hľadiska celoslovenských výsledkov HZDS a jeho možnosti vstupu do SNR mali preto tieto obce (napriek rekordnému relatívnemu výsledku) iba veľmi podružný význam.

VÝVOJ TERITORIÁLNEJ PODPORY HZDS V ROKOCH 1994 A 1998

Výsledky volieb do Národnej rady Slovenskej republiky, uskutočnených na jeseň 1994 a na jeseň 1998 (tab. 4), potvrdili dominantné postavenie HZDS na slovenskej politickej scéne. V lete 1997 sa však sformoval nový politický subjekt, ktorý vznikol s úmyslom postaviť do boja s HZDS minimálne rovnocenného, ak nie aj silnejšieho partnera. Pod názvom Slovenská demokratická koalícia (SDK) ho vytvorilo združenie Kresťanskodemokratického hnutia (KDH), Demokratickej únie (DU), Demokratickej strany (DS), Sociálnodemokratickej strany na Slovensku (SDSS) a Strany zelených na Slovensku (SZS) do netradičnej, prevažne pravo-orientovanej päťkoalície.

Tab. 4. Počet obcí podľa prevahy hlasov politických subjektov (1998)

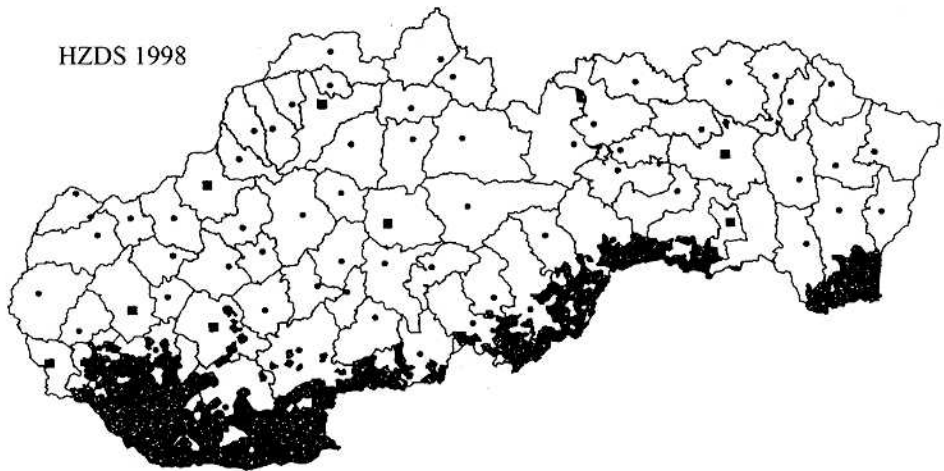
Strana, zoskupenie	HZDS	SDK	SDĽ	SMK	SNS	SOP
HZDS	×	1918	2552	2446	2871	2633
SDK	991	×	2116	2430	2420	2618
SDĽ	357	791	×	2401	2102	2259
SMK	491	479	506	×	540	523
SNS	38	489	807	2369	×	1496
SOP	276	291	650	2386	1413	×

Poznámka: HZDS zaznamenalo viac hlasov ako SDK v 1918 obciach SR. SDK zaznamenala viac alebo rovnaký počet hlasov ako HZDS v 991 obciach SR a pod.

SDK v podstate splnila svoj cieľ a priblížila sa k HZDS na rozdiel asi 22 600 hlasov. Napriek tomu vo väčšine obcí SR dominantnú pozíciu HZDS neohrozi-

la. Jej obraz sa čiastočne zmenil najmä zásluhou presunu radu obcí z typov charakterizovaných vyšším podielom voličov HZDS k typom s ich menším zastúpením. Tento trend sa prejavil najmä znížením počtu obcí registrujúcich absolútne víťazstvo HZDS v prospech počtu obcí typu A až E, ktoré v roku 1992 tvorilo 867 obcí, v roku 1998 436 obcí. Dokumentujú to údaje zaradené do tab. 4.

Zastúpenie obcí typu A roku 1992 sa pri porovnaní so situáciou v roku 1998 početne a teritoriálne zmenilo iba pomerne málo. Pribudlo k nim menej ako 40 obcí v pohraničí južného Slovenska, ktorých voliči v roku 1992 odovzdali vedúcemu subjektu slovenskej politickej scény len málo nad 10 % hlasov. Obce typu A predstavujú najstabilnejší prvok realizovanej typológie, pre ktorý je charakteristická trvalá absencia podpory HZDS (obr. 9).

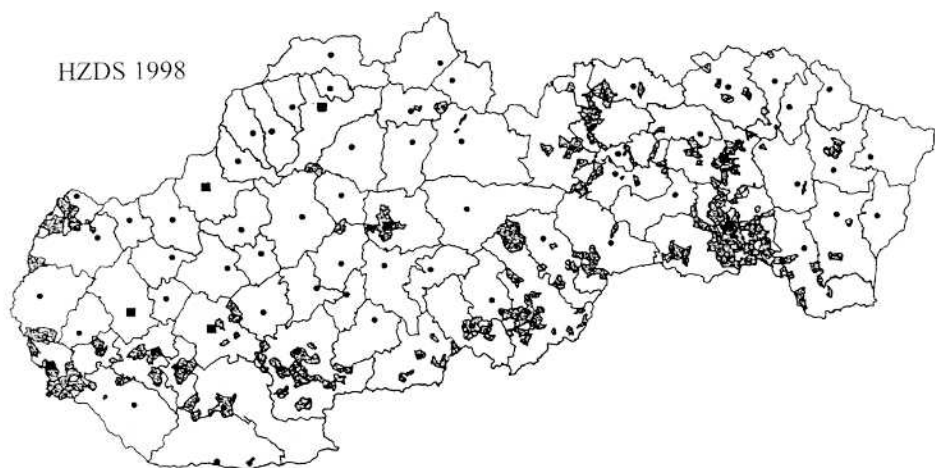

Obr. 9. Obce SR, v ktorých roku 1998 získalo HZDS 0-9,9 % hlasov

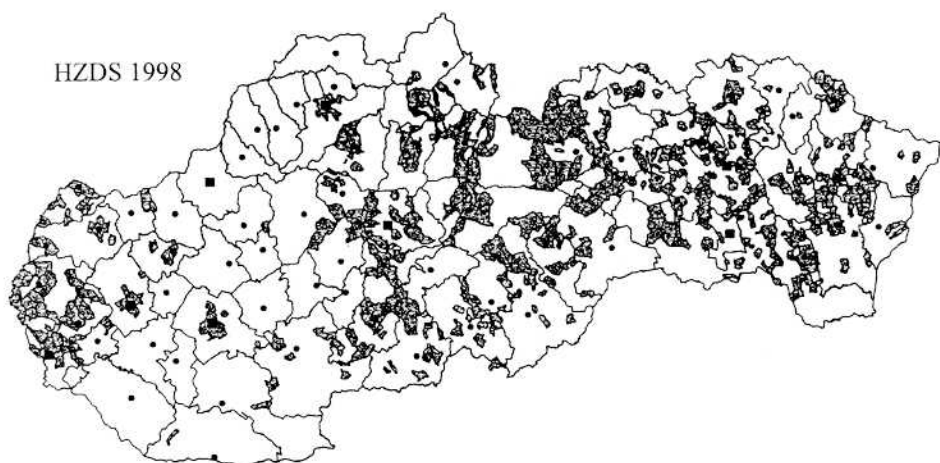
Ak sa porovnáva situácia v roku 1992, resp. 1998, málo sa zmenilo tiež zastúpenie a rozmiestnenie obcí typu B. Hoci ich asi 80 pribudlo, tento prírastok sa výraznejšie prejavil iba v okolí Košíc. Sporadicky sa však objavili prvé obce tohto typu už aj na území severozápadného Slovenska (obr. 10).

Zreteľne stúpol počet obcí typu C, ktoré boli v roku 1992 zastúpené prevažne na východnom Slovensku. O šesť rokov neskôr sa zachovali zhruba v rovnakom počte na východnom Slovensku, ale rovnako hustú sieť vytvorili už aj na území celého stredného Slovenska a v okresoch Záhoria. V súvislosti s tým tvorili v roku 1998 obce typu C asi 22,1 % všetkých obcí SR (obr. 11).

Úbytok intenzity podpory HZDS v rokoch 1992-98 sa prejavil aj vyšším výskytom a obcí typu D (40-49,9 %), ku ktorým pribudla asi tretina celkového počtu obcí, registrujúcich v roku 1992 absolútnu prevahu voličov HZDS (typy E, F, G). Pritom sa ako oblasť s relatívne najstabilnejším výskytom obcí typu D predstavuje východné Slovensko. Na západnom Slovensku ich sieť zdedila zásluhou zmeny typovej príslušnosti v prospech typu C. V oblasti stredného Slovenska sa naopak počet jej prvkov zväčšil rozmnožením počtu obcí, v ktorých HZDS stratilo nadpolovičný podiel voličov (obr. 12).

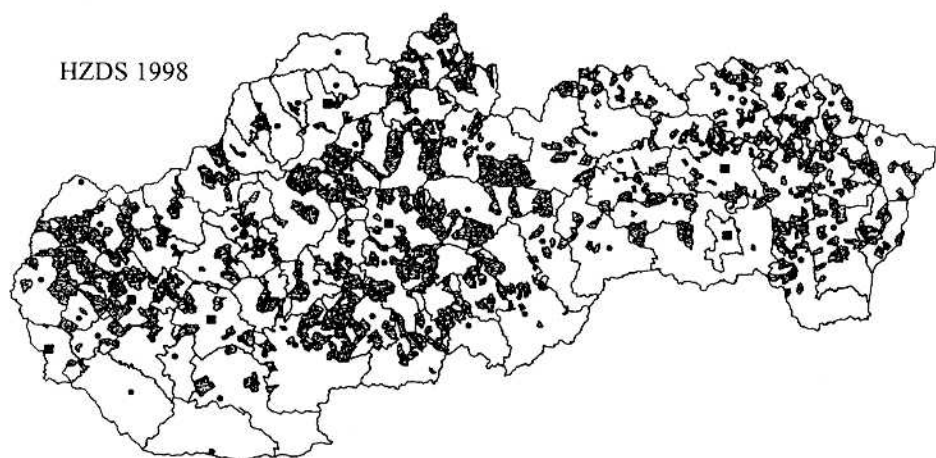
Obr. 10. Obce SR, v ktorých roku 1998 získalo HZDS 10-19,9 % hlasov

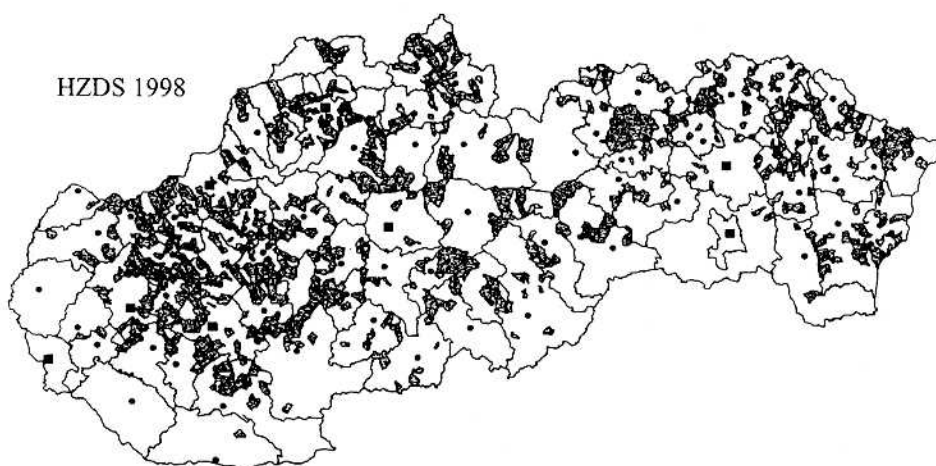
Obr. 11. Obce SR, v ktorých roku 1998 získalo HZDS 20-29,9 % hlasov

Najvýraznejšiu zmenu v štruktúre siete obcí sledovanej na základe podielu počtu hlasov, ktoré ich voliči odovzdali na jar 1992, resp. na jeseň 1998, možno registrovať práve v prípade takýchto obcí (obr. 13).

Viac ako 50 % hlasov získalo HZDS pri voľbách 1998 spolu v 434 obciach SR (teda o 14 % menej ako roku 1992). Tým sa z tohto hľadiska znížil jeho náskok pred SMK, ktoré naopak zvýšilo podiel obcí s absolútnou väčšinou hlasov na 57 obcí. Zaujímavé je, že napriek pomerne vysokej celkovej podpore SDK, získala táto koalícia absolútnu prevahu iba v 57 obciach SR. V prípade SĎL bolo absolútne víťazstvo iba výnimočné (dve obce). SNS a SOP nezískali 50 % a viac hlasov v žiadnej obci SR.

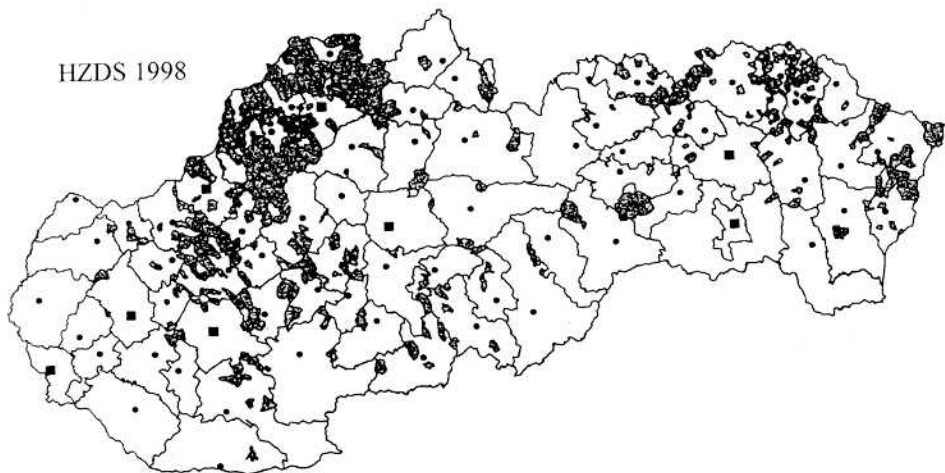
Obr. 12. Obce SR, v ktorých roku 1998 získalo HZDS 30-39,9 % hlasov

Obr. 13. Obce SR, v ktorých roku 1998 získalo HZDS 40-49,9 % hlasov

Pomerne rozľahlá centrálna oblasť Slovenska s výraznou prevahou obcí, v ktorých HZDS v roku 1992 získalo 50 a viac percent, sa do roku 1998 podstatne zmenšila. Súvislejší charakter má sieť takýchto obcí iba v okresoch lemujuúcich severozápadné hranice SR (Ilava, Považská Bystrica, Púchov, Bytča, Čadca, Kysucké Nové Mesto). Na zostávajúcom území SR sa obce s absolútnou dominantnosťou voličov HZDS vyskytovali v roku 1998 len separovane, s väčším náznakom koncentrácie na hranici okresov Nové Mesto nad Váhom a Topoľčany, resp. v okolí Svidníka. Najvyššie hodnoty podpory (nad 70 %) dosiaholo HZDS v roku 1998 v 22 malých obciach, ktoré boli rozptýlené na území 16 okresov lokalizovaných v rôznych častiach Slovenskej republiky (s výnimkou jej južného pohraničia).

HZDS 1998

Obr. 14. Obce SR, v ktorých roku 1998 získalo HZDS 50-73,0 % hlasov

HLAVNÉ CENTRÁ VOLEBNEJ PODPORY HZDS ROKU 1998

Za hlavné centrá volebnej podpory určitého politického subjektu (súbor HCVP) na území SR budeme považovať súbor zložený z tých obcí a mestských častí Bratislavy a Košíc, v ktorých tento subjekt získal kumulatívnym súčtom 50 % celoslovenského počtu hlasov.

Napriek všeobecnej podpore HZDS na území celého Slovenska, s výnimkou jeho južnej pohraničnej oblasti, sú voliči tohoto hnutia koncentrovaní v relatívne malom počte obcí a mestských častí Bratislavy a Košíc. V roku 1992 odovzdala viac ako polovica voličov HZDS svoje hlasy v 114 sledovaných územno-správnych jednotkách (3,99 % ich celkového počtu), v roku 1994 v 148 jednotkách (5,12 %) a v roku 1998 v 161 jednotkách (5,54 %). Ako rozhodujúci činiteľ pritom vystupuje celkový počet zaregistrovaných platných hlasov. Jeho priamo úmerný vzťah k počtu hlasov odovzdaných pre HZDS koriguje poloha územno-správnych jednotiek k oblastiam zvýšenej podpory dominantného subjektu na slovenskej politickej scéne. Toto konštatovanie je z hľadiska volebnej stratégie neobyčajne cenné. Ponúka možnosť koncentrovať predvolebné aktivity do nevelkého počtu jednotiek, zabezpečujúcich ťažisko volebného úspechu HZDS v celoslovenských rozmeroch.

V roku 1998 tvorilo teda súbor HCVP pre vedúce HZDS spolu 161 územno-správnych jednotiek, z ktorých bolo odovzdaných 1290 (Omšenie) až 74 890 (Žilina) platných hlasov, od 9904 (Zákamenné) do 15 889 (Nitra) hlasov pre HZDS, pričom podiel hlasov HZDS sa v tomto súbore pohyboval od 7,85 % (Komárno) po 72,55 % (Nová Bystrica). Štruktúra tohto súboru je rozmanitá nielen z hľadiska uvedených troch ukazovateľov, ale aj z aspektu ich teritoriálneho rozmiestnenia.

Jedným z kritérií umožňujúcich typizáciu prvkov súboru HCVP je ich zoskupenie podľa podielu hlasov odovzdaných analyzovanému politickému subjektu z celkového celoslovenského počtu hlasov pre tento subjekt. Tieto hodno-

ty sa v prípade volieb do Národnej rady SR, uskutočnených na jeseň 1998, pohybujú pre HZDS v intervale od 0,00 % (7 obcí SR) až po 1,74 % (Nitra). Maximálny podiel na celoslovenskom počte hlasov jedného politického subjektu má Komárno, v ktorom sa sústreďuje 4,50 % hlasov SMK na Slovensku. Preto považujeme za vhodné rozdeliť prvky súboru HCVP na sedem všeobecne rozšírených typov. Ich zastúpenie na príklade volebných výsledkov, ktoré dosiahlo HZDS v rokoch 1992, 1994 a 1998 prináša tabuľka 5.

Tab. 5. Podiel voličov HZDS v obci z celoslovenského úhrnu hlasov HZDS

Podiel hlasov (%)	Typ	1992			1994			1998		
		obcí	hlasov	%	obcí	hlasov	%	obcí	hlasov	%
viac ako 2,00	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1,50 – 1,99	2	5	99 006	8,62	2	35 759	3,56	2	30 603	3,37
1,00 – 1,49	3	6	85 061	7,41	8	95 326	9,48	8	87 119	9,60
0,50 – 0,99	4	22	160 141	13,94	18	118 607	11,79	19	106 368	11,72
0,25 – 0,49	5	32	130 034	11,32	30	113 334	11,27	33	103 426	11,40
0,10 – 0,24	6	49	101 279	8,28	90	140 107	13,93	99	130 023	14,33
0,00 – 0,09	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SR spolu		114	575 521	50,11	148	503 133	50,03		457 569	50,44

Prvky súboru HCVP 1. typu možno v podmienkach SR označiť za špičkové jadrá podpory sledovaného politického subjektu. Zaujímavé je, že zo šiestich strán a zoskupení, ktoré po voľbách 1998 zaujali kreslá v slovenskom parlamente, iba HZDS nezískalo v žiadnej mestskej časti Bratislavy, resp. Košíc, ani v žiadnej obci SR viac ako 2 % hlasov. Pritom SMK zastupujú tri mestá tohto typu (Komárno 4,50 %, Dunajská Streda 3,78 %, Nové Zámky 2,15 %), SDK päť, z toho dve mestá (Prešov 2,67 %, Banská Bystrica 2,00 %) a tri mestské časti Bratislavy (Petržalka 3,99 %, Ružinov 2,59 %, Staré Mesto 2,11 %), SDL tri mestá (Banská Bystrica 3,07 %, Prešov 2,35 %, Nitra 2,30 %) a Bratislava-Petržalka (2,77 %), SOP mestská štvrť Košice-Západ (2,56 %) a Prešov (2,23 %), SNS dve mestá (Žilina 4,19 % a Nitra 2,00 %).

Ani pri pohľade na situáciu po voľbách 1992, resp. 1994 neobsahoval súbor HCVP, zložený z tých obcí a mestských častí Bratislavy a Košíc, v ktorých HZDS získalo 50 % celoslovenského počtu hlasov, obce prvého typu. Hlavnými jadrmi podpory HZDS na Slovensku sú preto obce druhého typu, v ktorých HZDS zaznamenalo 1,50-1,99 % celoslovenského počtu hlasov. Zásluhou zníženia celkovej intenzity podpory HZDS klesol ich počet z piatich v roku 1992 (Žilina 1,96 %, Banská Bystrica 1,77 %, Nitra 1,77 %, Bratislava-Petržalka 1,61 %, Trnava 1,52 %) na dve v roku 1994 (Žilina 1,80 %, Nitra 1,76 %) a tie isté dve mestá roku 1998 (Nitra 1,74 %, Žilina 1,61 %). Zásluhou presunu niektorých obcí do tretieho typu klesol v rokoch 1992-1998 celkový podiel hlasov zaregistrovaných v obciach druhého typu o 5,25 %. Vysoký počet hlasov odovzdaných pre HZDS v obciach tohto typu súvisí predovšetkým s tým, že majú najvyššie absolútne počty zaregistrovaných voličov.

Prvky súboru HCVP tretieho typu tvoria obce a časti Bratislavy, ktoré možno tiež zaradiť k významným jadrám podpory HZDS. Zásluhou vyššie spomínaného presunu ich počet v sledovanom období vzrástol zo šesť na osem (Trenčín, Bratislava-Petržalka, Bratislava-Ružinov, Trnava, Banská Bystrica, Prešov, Považská Bystrica, Prievidza). Aj v tomto prípade hrá významnú úlohu celkovo vysoký absolútny počet hlasov. Jeho zásluhou sa v tomto type objavili aj Bratislava-Petržalka či Prešov, kde je relatívny podiel hlasov pre HZDS nízky (15-18 % hlasov). Začína sa tu však prejavovať aj aspekt polohy voči ťažiskovým regiónom podpory HZDS na Slovensku, zásluhou ktorého patria k tomuto typu napr. Považská Bystrica a Prievidza, kde vysoký absolútny počet hlasov spôsobuje nadpriemernú intenzitu podpory HZDS (31-40 %).

Tieto dva aspekty (celkovo vysoký absolútny počet hlasov, nadpriemerný podiel hlasov odovzdaných pre HZDS) určujú aj príslušnosť obcí SR k ďalším typom. Do štvrtého typu patria z prvého dôvodu napr. Martin, Zvolen, Poprad, Michalovce, ľudnaté mestské časti Bratislavy (Nové Mesto, Staré Mesto, Dúbravka) a Košíc (Západ). Zásluhou zvýšenej podpory HZDS sú v ňom aj väčšie mestá hlavného regiónu podpory HZDS na Slovensku ako Čadca, Topoľčany, Dubnica nad Váhom, Partizánske, Nové Mesto nad Váhom a ďalšie.

K piatemu typu obcí patrili vo všetkých sledovaných časových prierezoch zhruba tri desiatky miest Slovenska, rozmiestnené na celom území republiky. Tieto mestá, alebo mestské časti dvoch najväčších miest SR, formujú stabilný súbor, v ktorom HZDS získalo vždy asi 11,3 % hlasov. Patria k nemu znova prevažne mestá SR, ktoré disponujú pomerne veľkým počtom osôb zapísaných v zozname voličov, ale zaznamenali podpriemernú podporu HZDS (Snina, Peziňok, Handlová, Vranov nad Topľou, Dolný Kubín, Trebišov a iné), alebo ležia v oblastiach nadpriemernou podporou HZDS (Púchov, Žiar nad Hronom, Bánovce nad Bebravou, Kysucké Nové Mesto, Nová Dubnica, Bytča a ďalšie).

Na úrovni šiesteho typu, definovaného v tab. 5, sa popri najvýznamnejších mestách SR a mestských častiach Bratislavy, resp. Košíc začínajú objavovať aj najľudnatejšie vidiecke obce z ťažiskového regiónu zvýšenej podpory HZDS na Slovensku. Ich počet vzrástol v rokoch 1992-1998 zo 49 na 99 najmä zásluhou nižšieho počtu hlasov, ktoré HZDS získalo v mestách SR. Vyskytujú sa najmä v severozápadnej časti Žilinského kraja (Beluša, Oščadnica, Skalité, Veľké Rovné, Terchová, Čierne, Nová Bystrica a iné). Ich spoločným znakom je, že podpora HZDS sa v nich pohybuje bez výnimky nad 50 %. Z obcí mestského charakteru patria k tomuto typu mestá lokalizované v protipóle tohoto regiónu, teda v prostredí najmenej podporujúcim HZDS (Komárno, Rožňava, Košice-Sídlisko Ťahanovce).

V analyzovanom súbore HCVP sa nevyskytujú obce siedmeho typu, keď v jeho 161. obci (Zákamenné) hlasovalo za HZDS 904 voličov, čo predstavuje 0,10 % celoslovenského počtu hlasov odovzdaných pre HZDS.

ZÁVER

HZDS vstúpilo na slovenskú politickú pôdu roku 1992 s vysokou intenzitou podpory, charakteristickou pre vývoj politickej situácie v štátoch východnej Európy, v ktorých voliči hľadali politické subjekty schopné riešiť problémy postkomunistického obdobia. Oslovilo viac ako tretinu obyvateľstva republiky, kon-

centrovaného hlavne v jej západnej časti. Pôsobenie HZDS vo vedúcej vládnej funkcii (1994-98) i v opozícii (1998-2001) sa prejavilo postupným znižovaním intenzity podpory voličov. Napriek tomu sa však pri priebežných zisťovaniach volebných preferencií trvalo udržiavalo na čele politických subjektov zastúpených po roku 1998 v Národnej rade SR (s podporou okolo 28-30 %).

Vytvorenie SDK ako produktu protimečiarovskej opozície v podstate neovplyvnilo teritoriálnu štruktúru podpory HZDS. Jej textúra sa postupne stáva redšou predovšetkým zásluhou demografických činiteľov, medzi ktorými má rozhodujúce postavenie veková štruktúra obyvateľstva (vysoké zastúpenie voličov v postproduktívnom veku). V podstate je však stabilná a zrejme si aj v blízkej budúcnosti zachová vyššie predstavené regionálne črty, ktoré budú rozhodujúco určovať priestorové aspekty rozloženia politických síl na Slovensku. Má len jednu nevýhodu, ktorá spočíva v tom, že jej politická podpora je bytostne spätá s charizmou hlavného protagonistu HZDS. Preto je táto rešpekt vzbudzujúca stabilita dominujúceho politického subjektu na Slovensku tiež veľmi labilná a ohrozovaná nevypočítateľnosťou osudu jednotlivca.

Táto štúdia vznikla v rámci riešenia vedeckého projektu č. 2/7054/2002 financovaného grantovou agentúrou VEGA.

LITERATÚRA

- BARÁTH, J., SZÖLLÖS, J., ČERNÁK, P. (1995). Analýza stability územia volebnej podpory vybraných politických strán (na základe výsledkov volieb 1990, 1992 a 1994). *Geografický časopis*, 47, 247-259.
- KRIVÝ, V., FEGLOVÁ, V., BALKO, D. (1996). *Slovensko a jeho regióny, sociokultúrne súvislosti volebného správania*. Bratislava (Nadácia Média).
- MARIOT, P. (1991). Priestorové hodnotenie výsledkov volieb do SNR (1990). *Geografický časopis*, 44, 231-249.
- MARIOT, P. (1993). Die Wahlen in den Slowakischen Nationalrat in den Jahren 1990 und 1992. *Geographische Zeitschrift*, 81, 82-97.
- MARIOT, P. (1994a). Spatial aspects of the 1994 elections for the National Council of the Slovak Republic. *Moravian Geographical Reports*, 4, 52-60.
- MARIOT, P. (1994b). Voľby do SNR v roku 1992 a ich porovnanie s voľbami v roku 1990. *Geographica Slovaca*, 7, 103-110.
- MARIOT, P. (1997). Slovak Republic Nationalities-Religiousness-Electoral Preferences. *Földrajzi Értesítő*, 46, 183-189.
- MARIOT, P. (1999). Štruktúra volebných preferencií obyvateľov najväčších miest Slovenska. *Geografický časopis*, 51, 153-175.
- MARIOT, P. (2000). Regional aspects of results of the 1999 presidential elections in Slovakia. *Moravian Geographical Reports*, 2, 14-24.
- SZÖLLÖS, J. (2000). Stabilita území volebnej podpory vybraných politických strán a ich zoskupení na Slovensku v rokoch 1990-1998. *Geografický časopis*, 52, 243-267.
- VLČKOVÁ, V. (1997). *Geografické aspekty výsledkov volieb do SNR a Národnej rady SR (1990-1992-1994)*. Bratislava (Elita).

Peter Mariot

TERRITORIAL ASPECTS OF THE ELECTORAL SUPPORT TO MOVEMENT FOR DEMOCRATIC SLOVAKIA

Movement for Democratic Slovakia (HZDS) entered the Slovak political arena in time between the elections for the Slovak National Council (SNR) held in June 1990 and the elections for the SNR in June 1992. Its origin is connected with opinion discrepancies between the leader's of the political scene represented by the Public Against Violence movement (VPN). Comparison of the territorial features of the support to VPN and HZDS (Fig. 1) reveals that though HZDS originated as a fraction of VPN it also assumed different position from the geographical point of view.

Attention is given to territorial differences in the intensity of the electoral support to HZDS based on the result of elections for the Slovak National Council in spring 1992. Figures 3-8 bring their cartographic interpretation based on data of Table 3. Occurrence of comparatively continuous region of the minimum support to HZDS, which runs along the southern frontier of SR is considered the most striking feature of the picture of regional support to HZDS. It relates to the distribution of the Hungarian ethnic minority. Existence of the equally discernible region of absolute support to this political subject situated in the north-western part of central Slovakia is another important feature of this picture. Comparison of the electoral successes of HZDS reached in the years 1992-98 points to the effects of their fading intensity which manifested above all in lesser density of the towns and communities of SR characterised by the increased rates of support to HZDS (Figs. 9-13). Meanwhile, the size of regions of reduced support to the HZDS was steady and the dimensions and physiognomy of the regions with its dominant position diminished.

This support is essentially stable. It will obviously preserve the above-mentioned features, which will decisively determine the spatial aspects of distribution of political forces in Slovakia, in immediate future. As its political support is vitally dependent on the charisma of the main protagonist of the movement, it is also very unstable. It is threatened by the unpredictability of individual's destiny.

Translated by H. Contrerasová